

Києво-Могилянська академія

Київська Академія 18 (2021): 11–31.

<https://doi.org/10.18523/1995-025X.2021.18.11-31>

<http://ka.ukma.edu.ua>

Ірина Ціборовська-Римарович

Бібліотека професора Івана Самойловича (бл. 1737–1783): історична доля, книгознавча характеристика

Бібліотека викладача і гімназіарха Києво-Могилянської академії Івана Самойловича (бл.1737–1783) є малодослідженою сторінкою історії академічної бібліотеки та цікавим явищем у вітчизняному історичному бібліотекознавстві. Дотепер вона не стала об'єктом самостійних історико-бібліотекознавчих досліджень. Головною джерельною базою для вивчення історії бібліотеки викладача риторики, поетики, німецької мови Івана Самойловича є реєстр книжок, укладений після смерті власника у 1783 р., який налічував 1147 позицій, і стародруки, що нині зберігаються в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій і у колекціях відділу стародруків та рідкісних видань. Книгознавчий аналіз бібліотечного фонду продемонстрував, що склад книгозбірні віддзеркалює професійну діяльність власника та коло його інтелектуальних зацікавлень. Тематика книжок охоплює широке коло інтересів: граматики, словники, твори, що їх використовували для перекладів з латинської та німецької мов, праці, присвячені ораторській майстерності, видання творів античних авторів і європейських гуманістів доби Відродження, праці з філософії, логіки, богослів'я, природничих наук, медицини, загальної і церковної історій, педагогіки, бібліотечної справи, художня література.

Ключові слова: Іван Самойлович, приватні бібліотеки, Києво-Могилянська академія, Київська духовна академія

Приватна бібліотека тією чи тією мірою віддзеркалює коло інтелектуальних інтересів та професійну діяльність її власника, його естетичні смаки та уподобання. Історико-книгознавчий аналіз такого бібліотечного фонду доповнює історичний портрет

власника, часто додає нові факти до його біографії, не подані в інших джерелах. Цей фонд може демонструвати суспільно-політичні, культурні, наукові тренди суспільного життя даного історичного періоду та їх сприйняття окремим індивідумом. Кожна приватна бібліотека — це одночасно вагома джерельна база і для різнопланових гуманітарних досліджень, і для студій з історії розвитку природничих наук та мистецтв, тому історико-бібліотечнознавчий аналіз завжди й апріорно актуальний.

Об'єктом бібліотечнознавчого дослідження даної статті є книгозбірня викладача Києво-Могилянської академії Івана Самойловича (бл.1737–1783), яка досі не привертала уваги науковців. У небагатьох згадках та сучасних публікаціях книжки, що залишилися після його смерті, називають «книжки І. Самойловича» або «бібліотека І. Самойловича». Для зручності викладу далі буде використано окреслення «бібліотека Івана Самойловича». Джерелами обраної теми є стародруки з провенієнціями, які засвідчують надходження книг Самойловича до бібліотеки Києво-Могилянської академії (далі — КМА); список книжок, що залишилися після раптової смерті власника, опублікований в «Актах и документах, относящихся к истории Киевской Академии», виданих Миколою Петровим¹; документи зі збірника «Києво-Могилянська Академія кінця XVIII — XIX ст.: повсякденна історія», пов'язані з особою власника та книгозбірнями духовних осіб². Кілька разів, буквально одним реченням, бібліотека Самойловича згадується в «Історії української культури» на тлі загальної історії приватних бібліотек та бібліотек навчальних закладів³. Прізвище Самойловича як викладача німецької мови у КМА присутнє також у працях Валерії Нічик⁴ та Зої Хижняк⁵.

Бібліотека Івана Самойловича належить до малодосліджених сторінок історії КМА. Все життя її власника було пов'язане з Ака-

¹ *Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии. Отделение 2* (далі — *Акты*) (Київ, 1908), V: 5–47.

² *Києво-Могилянська академія кін. XVII–поч. XIX ст.: Повсякденна історія: Зб. док.* (Київ, 2005).

³ *Історія української культури* (Київ, 2003), III: 519, 822, 826.

⁴ Валерія Нічик, *Києво-Могилянська академія і німецька культура* (Київ, 2001), 94.

⁵ Зоя Хижняк, *Києво-Могилянська академія* (Київ, 1981), 83.

демією, де він навчався і здобув вищу освіту та в якій викладав упродовж 24 років як один із небагатьох світських, а не духовних викладачів⁶. Збереглися непевні дані про час і місце народження Самойловича. В енциклопедичному виданні «Киево-Могилянська академія в іменах XVII–XVIII ст». рік народження подається приблизно — бл. 1737 р., а місце народження як невідоме⁷. У праці Василя Серебреннікова роком народження названо 1747-й і вказано, що він був сином священика Герасима села Оксютенець Лубенського полку⁸. У щойно згаданому енциклопедичному виданні наведено його чернече ім'я Іоїль, а в документах Київської духовної консисторії, пов'язаних із його смертю, викладач фігурує під іменем «Іван Самойлович». Очевидно, постриг міг бути прийнятий незадовго до смерті.

Ще не закінчивши повного курсу навчання, Самойлович почав викладати в молодших класах КМА; у 1759/1760 навчальному році, вже як студент філософії, він викладав у класі інфіми, а в 1761/1762 навчальному році, як студент богослів'я, — у класі граматики. Після закінчення КМА він з 10 вересня 1765 р. став читати курс поетики, який охоплював теоретичні засади поезії (композицію, образність мови, римування, ритміку), риторику та німецьку мову⁹. Останню було впроваджено як обов'язкову дисципліну в КМА з 1751 р.¹⁰ Навчання провадилося за посібниками Ф. Гелтергофа, Й. Лангія та І. Х. готшеда¹¹. Віктор Аскоченський зазначав, що «язык немецкий, хоть и не в такой степени, как французский, был любимым предметом воспитанников Академии, но все же классы оного были

⁶ Максим Яременко, Насолоди освічених в Україні XVIII століття (про культуру вживання церковною елітою чаю, кави та вина), *Київська Академія* 10 (2012): 151; Віктор Аскоченський, *Киев с древнейшим его училищем Академиею* (Киев, 1856), 2: 260.

⁷ Зоя Хижняк; Рімма Лякіна, «Самойлович Іван», в: *Киево-Могилянська академія в іменах, XVII–XVIII ст.* (Київ, 2001), 474–475.

⁸ Василь Серебренніков, *Киевская Академия с половины XVIII века до преобразования ее в 1819 году* (Киев, 1897), 41–42.

⁹ Аскоченський, *Киев*, 2: 259–260; *Акты* (Киев, 1906), III: 483; (Киев, 1907), IV: 284, 320, 324.

¹⁰ Нічик, *Киево-Могилянська академія*, 94.

¹¹ Там само, 95.

наполнены слушателями»¹². В лекційних курсах Академії праці німецьких учених Бартоломія Пітіскуса, Георга Пурбаха, Йогана Кеплера, Атаназія Кірхера, Христофора Клавія, Отто Геріке, Йогана Гібнера, Йогана Цана й Даніеля Сенерта використовували при вивченні фізики, астрономії та математики, а в філософських викладах зверталися до праць німецьких філософів Християна Вольфа і Християна Баумейстера. Від 1752 р. підручник Баумейстера, як антитеза схоластичному аристотелізму, став надовго обов'язковим в Академії. У широкому вжитку були також філософські лексикони та словники німецьких авторів, зокрема укладений Йоганом Мікреліусом «Філософський лексикон термінів, уживаних філософами», виданий у Штеттині 1661 р.¹³

Івана Самойловича вважали одним із найкращих знавців німецької мови. Віктор Аскоченський, наприклад, писав: «Следовавшие один за другим учителя [немецкого языка] Иван Самойлович, Хома Халчинский, Ириней Фальковский были отличными знатоками языка немецкого. После них Академия стала иметь преподавателями сего предмета уже иностранцев»¹⁴. Зберігся рапорт, датований 14 серпня 1775 р., в якому магістр німецького класу Самойлович просить дозволу київського митрополита (1770–1783 рр.) Гавриїла Кременецького викладати німецьку мову за граматиною Франциска Гелтергофа (Hölterhof), професора Московського університету, що її було надруковано в університетській друкарні двічі — у 1770 р. та в 1775 р. Самойлович аргументує своє прохання тим, що граматика німецької мови, видана у друкарні сухопутного шляхетського кадетського корпусу, за якою проводилося навчання, методично поступається граматиці Гелтергофа¹⁵, а до того ж бракує потрібної кількості її примірників. Очевидно мова йде про видання переробленої Іваном Михайловичем Гречем німецької граматики І. Х. Готшеда «Grundlegung einer deutschen Sprachkunst», що була опублікована під назвою «Немецкая грамматика сочиненная в пользу и употребление благородного юношества при Сухопутном шляхетном кадетском корпусе». — [Спб.]: В типографии Сухопутного

¹² Аскоченский, *Киев*, 2: 244.

¹³ Нічик, *Кієво-Могилянська академія*, 100–101.

¹⁴ Аскоченский, *Киев*, 2: 245.

¹⁵ ЦДІАУК, ф. 127, оп. 170, спр. 67, арк. 1–1 зв.

шляхетського кадетського корпусу, 1760¹⁶. Принагідно Самойлович додає, що працю Гелтергофа можна зручно придбати у київській аптеці чи в книгарні при Московському університеті¹⁷.

Навчання і праця Самойловича в КМА припадає на ректорство відомих українських церковних діячів другої половини XVIII ст.: Георгія Кониського (ректор у 1752–1755 рр.), Манасії Максимовича (ректор у 1755–1758 рр.), Давида Нащинського (ректор у 1758–1761 рр.), Самуїла Миславського (ректор у 1761–1768 рр.), Тарасія Вербицького (ректор у 1768–1774 рр.), Никодима Панкратьєва (ректор з 13.02.1774 р. до 25.11.1774 р.) та Касіяна Лехницького (ректор у 1775–1784 рр.)¹⁸. Ректор Самуїл Миславський (з 1783 р. — митрополит київський і галицький, протектор КМА) склав найбільш ґрунтовну академічну навчальну програму (1763–1764 рр.). Її курси було прирівняно до програми Московського університету, хоч в Академії не викладали російську історію, старожитності та геральдику¹⁹. На думку Зої Хижняк (яку, втім, поділяють не всі дослідники), саме в цей час розпочався процес русифікації КМА. Зокрема, за ректорства Давида Нащинського під тиском Св. Синоду і київського митрополита (1748–1757) Тимофія Щербацького від 1751/1752 навчального року у програму КМА було впроваджено вивчення російської мови²⁰, проте обов'язковим предметом навчання вона стала вже після смерті Івана Самойловича. За розпорядженням митрополита Самуїла Миславського нею наприкінці 1783 — на початку 1784 р. мали викладати арифметику, географію, історію та граматику у нижчому французькому класі, російську поезію та красномовство, хоч основною мовою студій надалі залишалася латинська²¹.

У 1773 р. Іван Самойлович почав викладати риторику і отримав посаду гімназіарха або супер-інтенданта КМА. В системі управлін-

¹⁶ *Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века. 1725–1800* (Москва, 1962), I: № 1621.

¹⁷ *Киево-Могилянська академія кін. XVII–поч. XIX ст.*, № 148.

¹⁸ Зоя Хижняк, *Ректори Києво-Могилянської академії. 1615–1817* (Київ, 2002), 145–166.

¹⁹ Там само, 157.

²⁰ Хижняк, *Киево-Могилянська академія*, 84.

²¹ *Акты*, V: 47–48; Максим Яременко, *Перед викликами уніфікації та дисциплінування: Київська православна митрополія у XVIII столітті* (Львів: Видавництво УКУ, 2017), 66–68.

ня Академії це була третя, після ректора і префекта, особа, до чиїх обов'язків належало наглядати за поведінкою і побутом вихованців, які жили в бурсі та при приходських школах, а також карати за незначні порушення дисципліни. У випадку серйозніших порушень гімназіарх доповідав префекту, і міру покарання визначало вище начальство²². Самойлович обіймав цю посаду впродовж десяти років, до самої смерті.

У 14 листопада 1782 р. він виїхав до Петербурга, куди його було викликано у невідомій наразі справі²³, а після повернення раптово помер 23 жовтня 1783 р. «в приступе запоя»²⁴. Тимчасом, за наказом митрополита київського і галицького Самуїла Миславського, Самойловича 9 листопада 1783 р. було призначено викладачем філософії²⁵. Та викладати філософію, як бачимо, йому не судилося. Очевидно, смерть 46-річного викладача була раптовою, на що вказує і його непохилий вік, і відсутність заповіту. Найближчою родичкою небіжчика виявилася тітка Васса Нікітіна, дочка Новохатнього, а розпорядником спадку — тодішній ректор КМА Варлаам Миславський. Найбільшою цінністю, яку залишив по собі покійний, була його бібліотека, що налічувала 1147 книг. За взаємною згодою спадкоємиці й ректора книжки передали до КМА разом із 26-ма «бумажними» картинами, ймовірно гравюрами. Кілька праць отримав студент класу риторики Єремія Левеновський, який впродовж трьох років прислужував гімназіарху й супроводжував його в останній подорожі до Петербурга, а два томи праць грецького богослова і проповідника «Іллі Менятія» (Elias Meniates) було повернуто Білявському як його власні²⁶.

Головним джерелом для історії бібліотеки Івана Самойловича, як уже зазначалося, є реєстр книжок, що залишилися після його раптової смерті, та стародруки, які нині зберігаються в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ): у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій, фонд «Бібліотека Київської духовної академії», та у колекціях відділу стародруків і рідкіс-

²² Серебренников, *Киевская Академия*, 8–10.

²³ *Акты*, IV: 284.

²⁴ Там само, 324.

²⁵ *Акты*, V: 3.

²⁶ Там само, 35.

них видань. На всіх книжках бібліотеки Самойловича є однаковий запис, який засвідчує їхнє надходження до академічної книгозбірні: «Ex libris / Charissimi / Viri / Johannis / Samoilocicz / dignissimi / Rhetoricis / in Academiae / Kioviensis / Magistri / et Gymnasiarchae / bibliothecae / Academiae / Kioviensis / applicatus / 1783 Anno / Octob[ris] 24 die» [З книжок найдорожчого мужа Івана Самойловича, достойного ритора у Київській Академії, магістра та гімназіарха, переданих бібліотеці Київської Академії 1783 року 24 жовтня]. Їх описи увійшли до систематичного каталогу бібліотеки Київської духовної академії (далі КДА), укладеного Амвросієм Криловським і виданого в Києві у п'яти томах 13 випусках²⁷. Вказані тут шифри є нині діючими, але приналежність стародруків можна виявити тільки за провенієнцією, переглядаючи фонди *de visu*, бо у каталозі цього не зафіксовано. Варто звернути увагу на те, що запис про передачу книжок датовано наступним днем після смерті власника. Можна припустити, що реєстр уклали не один день, хоч дата надходження проставлялася одна й та сама — 24 жовтня.

Після закриття КМА у 1817 р. й утворення Київської духовної академії (КДА) у 1819 р. до її книгозбірні перейшли книжки, що збереглися після великих пожеж КМА 1780-го та 1811-го рр. У 1919 р. КДА було закрито, а її бібліотека стала відділенням бібліотеки Київського університету. Невдовзі, внаслідок реорганізації вищої освіти у 1920 р., коли університети припинили своє існування як тип вищого навчального закладу, бібліотека Духовної академії потрапила під контроль Вищого інституту народної освіти імені Михайла Драгоманова. У листопаді 1923 р., згідно з постановою Укрголовпрофосвіти від 30 червня 1923 р. і протоколу засідання Ради Всенародної Бібліотеки України (далі ВБУ, тепер НБУВ) від 27 листопада 1923 р., бібліотека КДА перейшла у підпорядкування ВБУ і розпочалася передача її фонду. Такий шлях до НБУВ пройшли і книжки Івана Самойловича²⁸.

Робота з фондом відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ дозволила виявити у колекції громадянського друку примірник із

²⁷ *Систематический каталог книг библиотеки Киевской духовной академии*, сост. А. Крыловский, 5 т., 13 вып. (Киев, 1890–1915).

²⁸ Любов Дубровіна; Олексій Онищенко, *Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–1941* (Київ, 1998), 71–73; Людмила Дениско, *Бібліотека Київської духовної академії. (1819–1919)* (Київ, 2006), 111.

написом про приналежність книжки Івану Самойловичу та шифром і печаткою бібліотеки Київської духовної семінарії (Гр. 2211). Це — збірка повчань архієпископа Платона, опублікованих у Петербурзі. Подальша робота з фондами, можливо, прояснить, чи це було випадковістю, чи якісь книжки цілеспрямовано передавали Київській семінарії з академічної бібліотеки.

Водночас у колекції стародруків Центрального державного історичного архіву України у Києві (далі — ЦДІАУК) було виявлено три стародруки із вказаною вище провенієнцією: Михайла Козачинського «Філософія Арістотелева по умствованію періпатетиков ізданная», Львів: друкарня Братства, 1745²⁹; Gothofredus Vockerdot. *Dissertatio de necessario in scholis Christianis Studiorum delectu*. Gothae: Litteris Reyheriana, 1700³⁰; Ioannes Henricus Fricke. *De moratorio meditationis iuris tam publici quam private tabulae praelectionum in Academia Christiana Albertina*. Kiliae Holsat.: Typis Bartschianis, 1770³¹. Вірогідно, ці примірники потрапили до ЦДІАУК після окупації Києва під час Другої світової війни, коли фонди київських бібліотек збиралися вивозити до Німеччини.

Каталог бібліотеки Самойловича нараховує 1147 позицій, шість з-поміж яких — це рукописні книги (№ 458, 475, 510, 511, 825, 961), а друківаних, відповідно, — 1145. Така кількість книжок засвідчує як фахову потребу, так і бібліофільство власника та його фінансову спроможність їх придбати. Водночас виникають питання: як формувалася книгозбірня? чи всі книжки були власністю Самойловича, а чи є й примірники з академічної бібліотеки? чи були книжки, позичені в користування від інших осіб? Прямих відповідей на ці питання джерела не дають, але деяка інформація для роздумів є. У донесенні префекта КМА ієромонаха Йоана Київській духовній консисторії від 16 листопада 1783 р. про книжки покійного Самойловича написано так: «по смерти котрого сколько книг (в числе коих уповательно и Академические, а равно и вызыченные им Самойловичем от других находятся...), кроме книг, яко за множеством в скором времени

²⁹ *Каталог стародруківаних книг, що зберігаються у Центральному державному історичному архіві України у м. Києві (ЦДІАК України). 1494–1764 рр.* (Київ, 1999), № 324 (ЦДІАУК, ф. 739, оп. 1, спр. 182).

³⁰ *Каталог*, № 78 (V) (ЦДІАУК, ф. 739, оп. 1, спр. 90).

³¹ *Каталог*, № 78 (IX) (ЦДІАУК, ф. 739, оп. 1, спр. 90).

набело сочинить реестра оным невозможно, ко усмотрению духовной Консистории при сем прилагается реестр»³². У наступному рапорті від 26 листопада 1783 р. префект, повідомляючи про надходження книжок покійного до академічної бібліотеки, зазначає: «оставшиеся после покойного гимназиарха Ивана Самойловича книги в память его покойника причислить все к Академической библиотеки... Реестр же собственных покойного книг зараз составить и в оную консисторию прислать неможно, поелику между оными книгами много чужих находится, и распознать точно его от чужих еще нельзя»³³.

Для порівняння варто навести кількісні дані про книгозбірні духовних осіб, які жили в часи Івана Самойловича у Києві, а за своїм рангом стояли на вищому щаблі суспільної ієрархії. Так, у заповіті 1726 р. ігумена Київського Пустинно-Микільського монастиря Христофора Чарнуцького занотовано 40 позицій друкованих книг і 3 рукописні³⁴, які належало передати «на погорелую киевопечерскую» бібліотеку. Після смерті архимандрита Київського Золотоверхого Михайлівського монастиря Йоаникія Скабовського, згідно з реєстром від 5 серпня 1753 р., залишилося 37 позицій³⁵; по смерті ігумена Київського Кирилівського монастиря Мельхиседека Орловського, за реєстром 1765 р., залишалося 34 позиції³⁶. Бібліотека ігумена Київського Видубецького монастиря Сифа Гамалії за реєстром 1767 р. налічувала 23 одиниці³⁷; реєстр книжок покійного ігумена Київського Петропавлівського монастиря Петра Артовського, датований 21 серпня 1768 р., згадує 116 одиниць³⁸, а реєстр книжок, які залишилися по смерті ігумена цього ж монастиря Софронія, датований 10 лютим 1786 р. — 10 одиниць³⁹. Врешті, опис

³² *Акты*, V: 4.

³³ Рапорт префекта Києво-Могилянської академії ієромонаха Іоанна до Київської духовної консисторії про виконання указу про передачу книжок І. Самойловича до академічної бібліотеки від 26 листопада 1783 р. Опубліковано у: *Акты*, V: 5.

³⁴ *Києво-Могилянська академія кін. XVII–поч. XIX ст.*, 37–38.

³⁵ Там само, 141–142.

³⁶ Там само, 194–195.

³⁷ Там само, 205–206.

³⁸ Там само, 211–214.

³⁹ Там само, 253.

книжок покійного ієромонаха Київського Братського монастиря Якова Блоницького налічував 98 одиниць⁴⁰.

У реєстрі книжок Івана Самойловича серед 1145 друкованих видань датовано 653 позиції, а саме: XVI ст. — 7 позицій, XVII ст. — 70 позицій, XVIII ст. — 576 позицій. За мовною ознакою їх розподілено так: 602 позиції — це латинськомовні видання (52,5%); 292 — російськомовні (25,5%); 202 — німецькомовні праці (17,6%); 39 — польськомовні (3,4%); 8 — грецькомовні (№ 260, 308, 425, 477, 647, 746, 784, 816); дві — французькою мовою (№ 737, № 240); одна — «єврейська книга» (№ 495). Географія згаданих видань надзвичайно широка: найбільше видань побачило світ у німецьких друкарнях Лейпцига та Франкфурата-на-Майні; крім того, присутні Альтенбург, Аугсбург, Берлін, Бранденбург, Бремен, Вюрцбург Гале, Гамбург, ГанOVER, Гота, Дрезден, Ерфурт, Іена, Інгольштадт, Кельн, Кенігсберг, Кобург, Магдебург, Майнц, Марбург, Манхейм, Любек, Нюрнберг, Росток, Тюбінген, Штутгарт. З-поміж друкарень на теренах сучасних Нідерландів, Бельгії та Швейцарії згадано Амстердам, Антверпен, Базель, Лейден, Лозанну, Ульм, Утрехт; французькі видання представлено продукцією друкарень Парижа, Ліона й Нансі; італійські видання — друкарнями Бассано, Болоньї, Венеції і Падуї. Книжки з друкарень на українських етнічних землях побачили світ у Бердичеві, Києві, Львові й Новгороді-Сіверському; польські видання походять з Берега, Варшави, Вроцлава, Гданська, Каліша, Кракова, Любліна, Познані й Торуня. Друковану продукцію Великого князівства Литовського представлено Вільнюсом; по одному виданню побачило світ у друкарнях Праги, Тирнави і Стокгольма; російські видання належать до московських і петербурзьких друків російською та латинською мовами. Привертає увагу чимала кількість лондонських друків — 19 позицій. Це досить рідкісний як для тогочасної України випадок і серед приватних бібліотек, і серед монастирських книгозбірень. Можливо, у Самойловича був зв'язок із кимось із православної місії у Лондоні? Такою особою міг бути вихованець КМА.

У реєстрі книжки просистематизовано за форматним принципом: «In folio», «In quarto», «In octavo», «In duodecimo». Значну частину описів подано без зазначення імені автора, а також без

⁴⁰ Там само, 226–230.

року та місця видання; відсутня й кількісна характеристика обсягу видань — вказано тільки номер тому для багатотомних видань. Тому провести детальну бібліографічну ідентифікацію примірника досить складно, особливо у випадках, коли існувало кілька видань одного твору під однією назвою. Порівняймо, для прикладу, як примірник названо в реєстрі з його повним описом. Так, під № 625 значиться «Synonima. Leopolii, 1722», насправді мова про: [Gregorius Snaenius]. Synonyma seu Dictionarium Polono-Latinum... nuper correctum et multis vocabulis auctum. — Львів: Друкарня єзуїтського колегіуму, 1722⁴¹.

Укладач реєстру намагався зафіксувати видимі дефекти примірників фразами: «sine frontispicio» або «без оправки» (№ 960) чи «в узкодолговатой оправке» (№ 958). Рукописні книги позначено як «manuscripta», «собственно ручно переписаны» (№ 825, 961), а також «pugillaris», «pugillaris libellus» (№ 851, 853) (тут ішлося, очевидно, про конспекти).

Публікуючи реєстр, Микола Петров відмітив у ньому багато помилок, спричинених, на його думку, тим, що перелік укладали під диктовку осіб, які розбирали книги. Частина помилок він виправив, а частину «не ризикнув виправляти», залишивши як було⁴². Відтак, у реєстрі є неточності, що їх можна виправити лише при порівнянні титульного аркуша оригіналу з описом у реєстрі та в бібліографічному довіднику. Ось приклад: у реєстрі під № 910 значиться «Опыт о библиотеке и кабинете. Баумейстер». Мова про працю бібліотекаря бібліотеки Російської АН Івана Бакмейстера (Johann Vollrath Basmeister) «Опыт о Библиотеке и Кабинете редкостей и истории натуральной Санктпетербургской Академии наук...» — [СПб., 1779]⁴³. Цю книжку було написано французькою мовою й опубліковано в Петербурзі 1776 р.; там же у 1777 р. вийшла її німецькомовна версія, а 1779 р. — переклад російською.

Теоретично Іван Самойлович міг купувати літературу в книжковій лавці, що її відкрили при КМА у 1763 р.: книжки виписував спеціально призначений комісіонер, а завідував лавкою бібліотекар.

⁴¹ *Пам'ятки книжкового мистецтва: каталог стародруків, виданих на Україні*, уклад. Яким Запаско; Ярослав Ісаєвич (Львів, 1984), II, ч. 1: № 1003; Karol Estreicher, *Bibliografia polska* (Kraków, 1903), XIX: 333.

⁴² *Акты*, V: 47, прим. 1.

⁴³ *Сводный каталог*, I: № 373.

Не виключено, що ті чи ті книжки йому могли дарувати приятелі, або він замовляв їх вихованцям Академії, які навчалися за кордоном. Варто підкреслити, що на тих книжках, які мають відповідну провенієнцію і які ми тримали в руках, зберігся тільки один наведений вище провенієнційний напис.

Склад книгозбірні Самойловича, поза сумнівом, віддзеркалює професійну діяльність та коло інтелектуальних зацікавлень власника. В короткій публікації навряд чи можливо представити повну книгознавчу характеристику такого величезного зібрання. Тому вимушено доведеться обмежитися основними тематичними групами стародруків. У деяких випадках назви стародруків буде наведено так, як фіксує реєстр, тоді назву взято в лапки та зазначено її порядковий номер за реєстром.

Викладаючи граматику, риторику, поетику й німецьку мову, Іван Самойлович, звісно, добирав для своєї бібліотеки граматики, словники і хрестоматії з творами, що їх використовували при перекладах з латинської й німецької. Серед таких можна назвати перелічені в реєстрі: «Noltenii Lexicon latinum antibarbarum» (Лейпциг, 2 т.; № 51); «Veismani Lexicon latino-germanicum» (№ 53); «Vagner Phraseologia germano-latina» (№ 54); «Johann Peter Miller. «Chrestomathia Latina» (№ 121); «Deutsche und latinische Chrestomathie» (№ 172).

У тематичній групі «Риторика» були, наприклад, такі видання: «Elementa Rhetoricae» Герхарда Йогана Фосса (Vossius), голандського філолога, який з 1622 р. обіймав кафедру красномовства та історії у Лейденському університеті; «Rhetorica» Йозефа Райфеліуса (Reifelius; № 694); «Ars rhetorica ad Tullianam rationem exacto» Франциска Лейя (Leia; № 151) та інші. До цієї групи можна віднести і твори російського вченого Михаїла Ломоносова, пов'язані з темою красномовства: «Собрание сочинений в стихах и прозе» (3 т.; № 1048), «Краткое руководство к красноречию» (СПб. 1748; № 1097), «Слово похвальное Петру Великому» (1755; № 1118).

Серед творів європейських гуманістів доби Відродження в реєстрі під № 162 натрапляємо на «De arte poetica» Марка Джироламо Віди (Hieronymus Vida; 1485?–1566) — поему у трьох книгах, написану під впливом Горация й перекладену багатьма мовами. Під № 292 значиться лондонське видання славнозвісного твору німецького гуманіста Ульріха фон Гуттена (1488–1523) «Epistolae

obscurorum virorum» (Лондон). Серед інших ренесансних авторів згадуються: Альд Мануцій Старший (1449/50–1515) — італійський гуманіст і видавець відомої праці «Thesaurus elegantiarum Aldi Manutii» (Кельн; № 291); Джованні Пієріус Валеріанус Болзано (Johannes Pierius, Ioannes Pierius Valerianus Bolzzano; 1477–1558) — італійський теолог, професор красномовства в Collegium Romanum, автор праці «Hieroglifica, sive de Sacris Aegyptiorum literis commentarii...» (Франкфурт на Майні; № 491). Цю книжку перевидавали багаторазово: вперше у Базелі 1556 р., далі у Базелі 1567 р., в Ліоні 1602 р. та 1626 р., у Венеції 1604 р., у Кельні 1631 р.; французькою мовою — у Ліоні 1576 р. та 1615 р. Принаймні шість позицій представлено творами знаменитого Еразма Роттердамського (1469–1536): «Enchiridion militis Christiani» (№ 153), «Proverbiorum epitome» (Лейпциг, 1759; № 200), «Civilitas morum» (Гамбург, 1716; № 220), «Opus de conscribendis epistolis» (Антверпен, 1565; № 424); «Aprophetatum libri octo» (Амстердам, 1671; № 791), «Християнин — воїн Христа» ([Москва, 1783]; № 886)⁴⁴. Було й видання життєпису Еразма Роттердамського: «Magni Des. Erasmi Roterodami vita» (Лейден, 1642; № 812). Фігурує в реєстрі також Вінсент Обсопей (Obsoroeus, помер 1539 р.) — німецький гуманіст, латиномовний поет, перекладач, активний діяч Реформації; реєстр фіксує його найпопулярніший твір «De arte bibendi» (Лейден, 1754; № 804), який вважають першим посібником із вживання алкогольних напоїв. Варто додати, що Самойловичу належала ще одну книжка, пов'язана зі шкідливістю алкоголю – венеційського лікаря Людовика Корнелія «Опыт о пользе трезвой жизни» у перекладі та з коментарями доктора медицини, вихованця КМА Петра Погорецького (Москва, 1768; № 1009). Джерела згадують про алкогольну залежність Самойловича⁴⁵, яка, мабуть, і стала причиною його передчасної смерті.

У бібліотеці Івана Самойловича широко представлені твори античних авторів, що й зрозуміло, адже без них викладач поетики і риторики обійтися не міг. Кількісно найбільше праць Цицерона в оригіналі та в російському перекладі — 18 позицій реєстру, якот: «Orationes» (№ 359, № 360, № 749), «Eclogiae» (№ 344), «De natura

⁴⁴ *Сводный каталог* (Москва, 1966), III: № 8665.

⁴⁵ «Автобиографические записки Преосвященного Ириния Фальковского». Часть 1 (1762–1783 гг.). Опубликовано в: *Акты*, IV: 322.

deorum» (№ 449), «Epistolarum ad diversorum» (№ 402), «О естестве богов» (СПб, 1779; № 1022); «12 отборных речей» (СПб, 1766; № 1034), «Об утешении» (СПб, 1775; № 1036), «3 книги о должностях» (СПб, 1761; № 1060). Друге місце в цій тематичній групі посідають байки Езопа: № 748, 783, 510, 227, третє — тексти Корнелія Непота: «Жития славных генералов» (СПб., 1748; № 1103); «Vitae» (Берлін, 1732; № 446); «Excellentium imperatorum» (Франкфурт на Майні, 1721; № 404). Кількома виданнями представлено Горация: «Opera» (№ 48, № 133; Лондон, № 269) і «Carmina» (№ 133); по одному — Вергілія (Лондон; № 265), Овідія («Opera», t. 1–5; № 275), Валерія Максима «Книг 9» (СПб., 1772; № 1088), Аристотеля «Философия Аристотелева» (Київ; №1069), Юлія Цезаря «Opera» (Лондон; № 266), Катюла і Теренція (6 комедій, № 273), Гомерової «Іліади» в латинському перекладі (Лондон, 1721; №376), Сенеки «Eclogae» (Берлін, 1765; № 343) і «Thragediae» (Падуя, 1748; № 597), Плінія Молодшого «Panegiricus» (Берлін, 1748; № 392, № 448), Салюстія «Opera» (Лондон; № 270), Катюла, Тибула і Проперція «Opera» (Лондон; № 267), Ювенала і Персія «Satyrae» (№ 274), Федра «Liberti fabularum lib. 5» (Лондон, 1729; № 271, № 567), Курція Руфа (Лондон; № 272), Еннея Лукана «Pharsalia» (Амстердам; № 279; Лондон, t. 1–2; № 268), Авла Гелія «Noctium Atticarum lib. X». (1741; № 538), Светонія (№ 819).

Окрім того, були видання теологічної тематики: з догматичної, моральної та полемічної теології, гомілетики, тексти Св. Письма; праці з філософії, логіки, математики, природничих наук (фізики, географії, зоології, хімії), медицини, всесвітньої та церковної історій, твори художньої літератури. Зокрема, у реєстрі зафіксовано шість книг Йогана Якуба Рамбахуса (1693–1735), одного з найвпливовіших представників герменевтики пієтизму, який поклав початок «психологічній інтерпретації» Біблії: «Institutiones hermenevticae sacra» (№ 6), «Erbauliche Betrachtungen» (Франкфурт і Лейпциг, 1736; № 29), «Szrift-mässige Erläuterung» (Франкфурт, 1738; № 481), «Ewangelisze Betrachtungen» (рале, 1758; № 482); «Studiosus Theologiae» (1737; № 665); «Wohl-unterrichteter Katechet». (Лейпциг, 1738; № 667). Згадуються також праці протестантського богослова Жана Фредерика Остервальда (1663–1747) — авторитетного перекладача Біблії та коментатора біблійних текстів, знавця моральної теології і літургики: «Compendium Theologiae Christianae» (Базель, 1739; № 356), «Aetica Christianae» (Базель, 1739; № 357).

Окремо варто згадати підбірку праць німецького філософа Християна Баумейстера (1709–1785), автора низки підручників з логіки, метафізики та натурфілософії, за якими впродовж XVIII–XIX ст. навчалися студенти вищих навчальних закладів Російської імперії. Серед них реєстр фіксує: «*Institutiones philosophiae rationalis methodo Volphii conscriptae*» (Вітенберг, 1744; № 397); «*Philosophiae definitiva*» ([Вітенберг, 1738]; № 66); «*Elementa philosophiae recentioris*» (Лейпциг, [1755?]; № 70), «*Philosophia recens controversa*» (№ 86), «*Institutiones Metaphisicae*» (№ 87), «*Exercitationes academicae et scholasticae*» (Лейпциг, Герлиц; № 489), «Логика» (Москва, 1760; № 1054), «Метафізика» (Москва, 1764; № 1055). Згадуються також праці німецького богослова й філософа Йогана Йоахима Ланге (1670–1744): «*Oeconomia salutis moralis*» (№ 79); «*Grammatica*» (№ 88); «*Medicina mentis*» (№ 91); «*Institutiones studii*» (№ 108); «*Colloquia Latina*» (№ 677).

Не обійдено в книгозбірні Самойловича й творів вихованців та професорів КМА, як-от: «*Nova miara starey wiary*» Лазаря Барановича (Новгород-Сіверський, 1676; НБУВ, відділ стародруків та рідкісних видань, шифр: In. 989), а також праць Теофана Прокоповича: згадуються його «*Epistolae*» (№ 45); «*Theologia*» (тт. 2-7, № 41); «*De duplici modo baptisandi, In Univ. Mosk.*» (№ 205); «*Lucubrationes*» (Вроцлав, 1743; № 556); «*Рассуждение о бозбожии*» (1774; № 1084); «*Слова и речи*», (СПб, 1765, ч. 3; № 1083).

В окрему тематичну групу можна виділити праці історичного змісту, наприклад: «*Historia antiqua*» Христофора Целарія (Єна, 1745; № 300); «*Antiquitatum Romanorum brevis descriptio*» Петра Бурмані (1752); «*Compendium historiae universalis*» Леонардо Оферхауза (Offerhaus) (Лейпциг, 1778; № 525); «*Введение в историю*» Самуїла Пуфендорфа (СПб., 1767; № 1113); «*Herodiani historiarum libri VIII*» Елія Геродіана (Гале, 1759; № 734) та багато інших.

Серед праць, присвячених природничим наукам, натрапляємо на твори відомого німецького фізика і математика Каспара Схота (Schott; 1608–1666): «*Magiae universalis naturae et artis*» (Ланберг, 1677; № 460) і «*Physica curiosa*» (Вюрцбург, 1667; № 464), а також на праці німецького лікаря, зоолога, фізика, ректора Віттенберзького університету Йогана Сперлінга (Sperling; 1603–1658), зокрема, на перше видання його найвідомішої книжки «*Zoologia Physica*» (Лейпциг, 1661; № 443). Згадано ще дві його праці: «*Institutiones*

physicae» (Віттенберг, 1649; № 440); «Nicolai Synopsis geographica universalis» (№ 105).

Медичну тематику представлено низкою видань, зокрема працею вихованця КМА Нестора Амбодика-Максимовича (1744–1812) «Анатомико-физиологический словарь» (СПб. 1783; № 833, 1142) та його ж двома російськомовними перекладами: книжки німецького лікаря Йогана Фридерика Шрайбера (1705–1760) «Руководство к познанию и врачеванию болезней» (СПб., 1781; № 905), зробленого з латинськомовного перекладу П. Погорецького, і книжки французького лікаря Луї Себастьяна Сосерота (Saucerotte; 1741–1814) «Краткое испытание многих закоснелых мнений и злоупотреблений до беременных женщин...» (СПб., 1781; № 903). Серед зарубіжних видань представлено праці: [Kornary Ludwik] «Nauka zdrowia» (Львів, 1765; № 339) та «Synopsis universae medicinae practicae» (Амстердам, 1729; № 337), а також книжку Самуеля Бемлера «Medyk domowy» (Лешно, 1749; № 427), яку переклав польською мовою з німецької та уклав коментарі для неї Ян Єжи Єльонек, надвірний лікар ловчого Великого князівства Литовського князя Сулковського. Згадуються також «Домашний лечебник» (СПб., 1766; № 1033); «Наставление народу в рассуждение его здоровья» (СПб., 1781; № 1050) та ін.

Варто виокремити зафіксовані в реєстрі шість видань друкарні Бердичівського монастиря босих кармелітів в 11 книгах. Це — проповіді, теологічні праці та твори з аскетички, що ними Самойлович, мабуть, користувався як викладач поетики і риторики. Серед бердичівських видань два томи твору італійського теолога, члена Ордену домініканців Антонія Вальсеккі (Walsekki, Valsecchi; 1708–1791) у польському перекладі, виконаному домініканцем Генріхом Богуцьким, «O gruncie religii» (1777–1778; № 623). Цей твір було написано у трьох книгах, шести частинах, кожную частину бердичівського видання опубліковано окремим томом. До цієї групи входять також два твори члена Ордену взутих кармелітів Марціна Рубчинського (–1793): «Pamięć chrześcijańską na ostatni dzień życia» (1762) і «Głos Pana kruszącego cedry libański»... (1768; № 503); «Goscinię prosty do Nieba»... (1774; № 549) бернардинця Францішка Дзеловського; «Krótkie zebranie zarzutów ciekawych o rzeczach tego Świata»... (1777; № 649) ксьондза Юзефа Іваницького; «Kazania na niedziele y świętę całego roku...» (т. 1, 3–6; 1779;

№ 716) київського кафедрального каноника Антонія Янішевського (1723–після 1781)⁴⁶.

Кілька видань у бібліотеці Івана Самойловича було вочевидь пов'язано з методикою навчання та педагогікою, як-от: Шарля Ролліна (1661–1741) «Способ, которым можно учить и обучаться словесным наукам» (№ 921); О. П. Сумарокова «Наставление младенцам: мораль, история и география» (СПб., 1774; № 957); «Детская книга, или Общая мнения и изъяснения вещей, коим детей обучать должно. Весьма полезное дело для тех, коим воспитание детей вверено» (Москва, 1770; № 943); Йогана Георга Зульцера (1720–1779) «О полезном с юношеством чтении древних классических писателей мнение» у перекладі з німецької Дмитра Семенова (СПб., 1774; № 956); «Наставник учащагося юношества» (№ 866); «Наука быть учтивым» (СПб., 1774; № 955) та ін.

Врешті, книгозбірня не цуралася художньої літератури: реєстр фіксує твори французьких, німецьких, польських, англійських та російських авторів. Французьку літературу було представлено, зокрема, популярним романом Жана-Франсуа Мармонтеля (1723–1799) «Инки или Разрушение Перуанской империи» у російському перекладі М. Сушкової (Москва, 1778 чи Москва, 1782; реєстр рік видання не вказує; № 1144); романом Марі Софі Ларош (La Roche; 1731–1807) «История девицы Стернгейм» у перекладі з німецької К. М. Віланда (Москва, 1780, Ч. 1–2; № 1058); драматичними творами Стефані Фелісите де Жанліс (1746–1830), що їх публікував окремими випусками «Театр для пользы юношества» (Москва: Типография Унта, 1779–1780). У бібліотеці Самойловича були такі випуски: «Красавица и чудовище» (комедія, № 981), «Скляночка» (комедія, № 982), «Изнеженное дитя» (комедія, № 983), «Счастливей остров» (комедія, № 988), «Опасность светской жизни» (комедія, № 1004). Серед інших французьких творів згадуються: роман Франсуа Фенелона (Fenelon, de Salignac de La Mot; 1651–1715) «Аристовны приключения или Жизнь добродетельного мужа» у перекладі Тимофія Кіріака (СПб., 1779; № 986) та російськомовне видання «Новых писем» Жан-Жака Руссо (СПб., 1783; № 935). З-поміж німецьких авторів згадано роман Христофора Віланда (Wieland; 1733–1813) «История девицы Штерн-Гелмо» (№ 917), з-поміж італійських — твори Франческо

⁴⁶ *Акты*, V: 22, 24, 27, 28, 31.

Петрарки (1304–1374) (Лондон, 1684; № 799), з-поміж англійських роман Джорджа Літлттона (Lyttelton; 1709–1773) «Пример взаимного великодушия. Азиатская повесть» (СПб., 1782; № 987).

Російських авторів представлено твором «Нравоучительные басни» Михаїла Хераскова (1733–1807) (№ 971), збіркою «Сатиры» Александра Сумарокова (1717–1777) (№ 954) й анонімним текстом «Похождение нового увеселительного шута и великого в делах любовных плута Совесть-Драла» (№ 1053). Була в бібліотеці й польська література — четвертий том комедій основоположника польського театру, поета, лінгвіста й історика Францишка Богомольця (1720–1784) (Варшава, 1758; № 747). Насамкінець варто згадати праці, присвячені бібліотечній справі, наприклад: «Ad Bibliothecam elementarem liber methodicus, Basedovii» (№ 171), або вже згаданий «Опыт о Библиотеке и Кабинете редкостей и истории натуральной Санктпетербургской Академии наук...» авторства І. Г. Бакмейстера (№ 910).

Окрім книжкових видань, реєстр фіксує низку періодичних видань, зокрема: «Ежемесячные сочинения к пользе и увеселению служащие» (СПб., окремі випуски за 1761–1763 рр.; № 1056, 1119); «Утренний свет» (СПб., 1777–1780, ч. 1–9; № 1127, 1128, 1141); цей журнал видавало «Общество старающимся о спомоществовании заведению училищ», збираючи кошти на школи для бідних та публікуючи переклади Вергілія, Ксенофонта, Платона, Плутарха, Сенеки, Френсиса Бекона та ін.; «Московское ежемесячное издание. В пользу заведенных в Санкт-Петербурге Екатерининского и Александровского училищ» (Москва, 1781, ч. 1–3; № 1129) — свого роду продовження попереднього, де теж друкували переклади з Дені Дідро, Сенеки, Сократа, Епіктета тощо; «Вечерняя заря, ежемесячное издание в пользу заведенных в Санкт-Петербурге Екатерининского и Александровского училищ, заключающее в себе лучшие места из древних и новейших авторов...» (№ 1126). Із періодичними виданнями перегукуються й календарі, серед яких: «Экономический календарь» (Москва, 1780; № 936); «Географический месяцеслов» (№ 1130); «Месяцеслов географический и исторический» (№ 1132); «Месяцеслов с наставлениями» (№ 1131); «Полный месяцеслов всех празднуемых святых» (СПб., [1780]; № 919); «Любопытный месяцеслов» (СПб., 1775; № 893).

* * *

Підсумовуючи констатуємо, що склад бібліотеки Івана Самойловича віддзеркалює професійну діяльність власника та коло його інтелектуальних зацікавлень, а надзвичайно розлого тематика книжок спонукає поміркувати про підготовку друкованого каталогу згаданої збірки. Його укладенню повинні передувати виявлення *de visu* у фондах НБУВ примірників із провенієнцією, пов'язаною з іменем Самойловича, та звірка виявлених примірників з опублікованим реєстром і бібліографічними джерелами. Це надало б можливість простежити історію формування книгозбірні, зокрема виокремити власні книжки Самойловича від позичених та взятих із академічної бібліотеки. У будь-якому випадку, пропонований каталог вводив би в науковий обіг таку маловідому історико-культурну пам'ятку другої половини XVIII століття, як бібліотека професора КМА Івана Самойловича, що віддзеркалює навчальний процес в Академії, інтелектуальну атмосферу цього осередку та історію академічної бібліотеки.

Bibliography

Akty i dokumenty, odnosyashchiesya k istorii Kievskoj Akademii, otdelenie 2 (1721–1795 g.g.), ed. Nikolaj Petrov. 5 vols. Vols. III–V. Kiev: Typografiya I. I. Chokolova, 1906–1908.

Askochenskij, Viktor. *Kiev s drevnejshim ego uchilishchem Akademieyu*. P. 2. Kiev: v Universitetskoj Typografii, 1856.

Denysko, Liudmyla. *Biblioteka Kyivskoi dukhovnoi akademii (1819–1919)*. Kyiv, 2006.

Dubrovina, Lubov, Onyshchenko, Oleksij. *Istoriia Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskogo. 1918–1941*. Kyiv: NBUV, 1998.

Dziuba, Olena; Frys, Vira. «Biblioteky Ukrainy». In *Istoriia Ukrainської kultury*, 3: 814–831. Kyiv: «Naukova dumka», 2003.

Estreicher, Karol. *Bibliografia poska*. Vol. XIX. Kraków, 1903.

Kataloh starodrukovanykh knyh, shcho zberihaiutsia u Tsentralnomu derzhavnomu istorychnomu arkhivi Ukrainy u m. Kyievi (TsDIAK Ukrainy). 1494–1764 rr., ed. Hennadii Boriak, Oleksandr Polehailov, Iryna Tsiborovska-Rymarovych, Natalia Yakovenko. Kyiv, 1999.

Khyzhniak, Zoia, Liakina Rimma. «Samoilovych Ivan». In *Kyievo-Mohylianska akademiia v imenakh, XVII–XVIII st.: Entsykl. vyd.*, ed. Zoia

Khyzhniak; za red. Viacheslava Briukhovetskoho, 474–475. Kyiv: Vyd. Dim KM Akademia, 2001.

Khyzhniak, Zoia. *Kyievo-Mohylianska akademiia, vyd. 2*. Kyiv: Vyshcha shkola, 1981.

Khyzhniak, Zoia. *Rektory Kyievo-Mohylianskoi akademii. 1615–1817*. Kyiv: Vyd. Dim KM Akademia, 2002.

Kyievo-Mohylianska akademiia kin. XVII — poch. XIX st.: Povsiakdenna istoriia: Zb. dok., ed. Oksana Zadorozhna, Tetiana Kuzyk, Zoia Khyzhniak, Maksym Yaremenko. Kyiv: Vyd. Dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», 2005.

Nichyk, Valeriya. *Kyievo-Mohylianska akademiia i nimetska kultura*. Kyiv: Ukrainski Tsentri dukhovnoi kultury, 2001.

Pamiatky knyzhkovoho mystetstva: kataloh starodrukiv, vydanykh na Ukraini, uklad. Yakym Zapasko, Yaroslav Isaievych. Vol. 2, p. 1–2. Lviv: Vyshcha shkola, 1984.

Serebrennikov, Vasilij. *Kievskaia Akademia s poloviny XVIII veka do preobrazovaniya ee v 1819 godu*. Kiev, 1897.

Svodnyj katalog russkoj knigi grazhdanskoj pečati XVIII veka. 1725–1800. 5 vols. Vol I, III. Moskva, 1962, 1966.

Yaremenko, Maksym. «Nasolody osvichenykh v Ukraini XVIII stolittia (pro kulturu vzhyvannia tserkovnoiu elitoiu chiau, kavy ta vyna)». *Kyivska Akademiia* 10 (2012): 117–184.

Abstract

Library of Profesor Ivan Samoilovych (1737–1783): Historical Destiny and Book Characteristic

The library of the teacher and gymnasiarch of the Kyiv-Mohyla Academy Ivan Samoilovych (c. 1737–1783) is a little-studied aspect of the history of the KMA and an extraordinary phenomenon in the domestic historical library science. Until now, it has not been the subject of independent historical and library research. Samoilovich was the teacher of rhetoric, poetics, and German. The main source base for the study of his library is the registration list concluded after the death of the owner in 1783, which numbered 1,147 items, and old prints which are now stored in the Vernadsky National Library of Ukraine in the department

of libraries' and historical collections and in the collections of the rare books department. The bibliographic analysis of the library fund showed that the composition of the book collection reflects the professional activity of the owner and the range of his intellectual interests. The topics of the books cover a wide range of interests: editions of grammars, dictionaries, works used for translations from Latin and German, works on public speaking, works by ancient authors and European humanists of the Renaissance, works on philosophy, logic, theology, natural sciences, medicine, general and church history, pedagogy, library affairs, and fiction.

Keywords: Ivan Samoilovych, private library, Kyiv-Mohyla Academy, Kyiv Theological Academy.